

**TALOUSARVION 2023 JA
TALOUSSUUNNITELMAN 2024-2025
LAADINTAOHJEET**

Talousarvion laadinnan lähtökohdat

Kuntalain (410/2015) 110 §:ssä säädetään kunnan talousarviosta. Valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Tällä asiakirjalla kunnanhallitus antaa linjaukset palvelualueille ja niiden alaisille vastuualueille talousarvion laadintaa varten.

Kuntalain 110 §:n mukaan talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Vuoden 2021 tilinpäätös oli 745 719,73 euroa alijäämäinen ja kunnan taseessa on noin 4 milj. euroa ylijäämää. Vuoden 2022 talousarvio hyväksyttiin ylijäämäisenä.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarvion valmistelusta vastaa kunnanhallitus sekä kukin lautakunta omalla tehtäväalueellaan. Kunnan toiminnassa ja taloushoidossa on noudatettava talousarviota. Talousarvioon tehtävistä muutoksista päättää valtuusto.

Vuosi 2023 tuo mukanaan merkittäviä muutoksia kuntatalouteen, kun sosiaali- ja terveyspalvelut poistuvat kuntien taloudesta ja järjestämisvastuu ja kustannukset siirtyvät hyvinvointialueille. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yli puolet verotuloista ja kaksi kolmannelta valtionosuuksista siirtyvät kunnilta hyvinvointialueille.

Vaikka sote-uudistus helpottanee jatkossa kunnan talouden ennustamista, tulevat pidemmällä aikavälillä investoinnit kuitenkin haastamaan jatkossakin kuntataloutta. Investoinnit ja niiden tarve on siksi arvioitava väestökehitysennusteen ja siihen perustuvan palvelutarpeen näkökulmasta. Elinvoimanäkökulma on kuitenkin pidettävä jatkossakin vahvasti mukana päätöksenteossa, koska investoinnit edistävät kasvua ja työllisyyttä kunnassa.

Muita kuntien toimintaympäristöön vaikuttavia tekijöitä vuonna 2023 on keväällä 2020 alkanut koronaepidemia, joka vaikuttaa edelleen kuntien talouteen ja toimintaan. Akuuteimpana kustannuspaineita ja talouden heikentyviä kehitysnäkymiä on luonut Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sen myötä kasvavat globaalit jännitteet, jotka aiheuttavat epävarmuutta mm. pakolaisvirtojen ja kyberturvallisuuden tiimoilta. Valtio korvaa Ukrainasta pakenevien palveluista aiheutuvia kustannuksia siitä lähtien, kun he ovat tulleet tilapäisen suojelun piiriin. Lisäksi korvataan lasten varhaiskasvatuksesta ja valmistavasta opetuksesta aiheutuvia kustannuksia.

Myös valmisteilla oleva TE-palvelujen siirto kuntiin tulee toteutuessaan aiheuttamaan kuntien tehtäväkentän muutosta taloussuunnitteluvuosille.

Aikataulu

Talousarvioesitykset tulee laatia taloussuunnitteluohjelmaan.

- vastuualueiden esitykset investointiosaan 26.09.2022
- osaston talousarvioesitys valmis 10.10.2022
- kunnanhallitus ensimmäinen käsittely 17.10.2022
- kunnanhallitus TA-kokous 31.10.2022
- kunnanvaltuusto 12.12.2022

Kuntastrategia

Kuntalain mukaan talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa. Pyhännän kunnanvaltuusto hyväksyi 24.01.2022 § 6 kuntastrategian vuosille 2022-2025.

Kuntastrategian keskiössä on huolenpito ihmisistä, yrityksistä, ympäristöstä ja maineesta. Päättävöiteisiin liittyvät mittarit:

HYÖTY	MITTARI	2020	2022	2023	2024
Työntekijöiden hyvinvointi	Tyytyväisyyskyselyn indikaattorit (kysely tehdään vuoden välein)		Lähtötilannekysely		Paranee
Lasten ja nuorten hyvinvointi	Kouluterveyskyselyn indikaattorit (kysely tehdään kahden vuoden välein)	Lähtötilanne	Paranee		Paranee
Kuntalaisten hyvinvointi	Hyvinvointi-indikaattorit (saadaan vuosittain SOTKANETIN kautta)	Lähtötilanne	Paranee	Paranee	Paranee
Pendelöinnin väheneminen	Työpaikkaomavaraisuus (% Tilastokeskus)	130	127	123	120
Olemassa olevien yritysten kasvu	Kiinteistöveron+yhteisöveron määrän kasvu (€/vuosi)	1.080.000€	500.000€	150.000€	150.000€
Monipuolisempi elinkeinorakenne	Uusien yritysten lukumäärä (kpl/vuosi)	5	5	5	5
Kestävä kehitys	Kunnan kokonaispäästöt, (ktCO ₂ e), hiilineutraalisuomi.fi	19,4	19,00	18,50	18,00
Huoltosuhteen kestävyys	Taloudellinen huoltosuhde (hlö, Tilastokeskus)	175	172	170	168
Vetovoima ja pitovoima	Asukasluku (hlö, Tilastokeskus)	1593	1626	1634	1642
Tunnettuuden paraneminen	Positiiviset maininnat mediassa (kpl/vuosi)	15	20	25	30

Talousarvion ja –suunnitelman rakenne ja sitovuustasot

Talousarvioon kuuluvat osa-alueet:

- käyttötalousosa
- tuloslaskelmaosa
- investointiosa
- rahoitusosa

Talousarvion ja –suunnitelman rakennetta muutetaan toimintojen muuttuessa.

Käyttötalouden sitovuustaso valtuustoon nähden;

- tulosalueiden toimintatuottojen ja –kulujen erotus, toimintakate

Investointiosa;

- irtain omaisuus toimielimittäin
- muut investoinnit hankkeittain

Keskeiset muutokset

- ruokapalveluiden siirtyminen hyvinvointialueelle → vaikutus palkkoihin ja ostopalveluihin
- eläkemenerusteisen maksun poistuminen ja tasausmaksuun siirtyminen
- hyvinvointialueelle vuokrattavien kiinteistöjen vuokrien huomioiminen budjetoinnissa

Valtionosuudet

Vuoden 2023 valtionosuudet on arvioitu Kuntaliiton 2.8.2022 julkaiseman ennakkolaskelman mukaisesti. Valtionosuutta arvioidaan kertyvän yhteensä 2 319 000 €. Valtionosuuksia koskevia laskelmia muutetaan tarvittaessa.

Verotulot

Verotulojen arviointi perustuu Kuntaliiton elokuussa 2022 julkaisemaan verotulojen ennustekehikkoon. Verotuloja arvioidaan kertyvän vuonna 2023 yhteensä 3 899 000 €. Verotuloihin liittyviä laskelmia päivitetään tarvittaessa.

• Kunnallisvero;	1 986 000 €
• Yhteisövero;	625 000 €
• Kiinteistövero;	1 288 000 €

Palkat

Kunnallisten virka- ja työehtosopimusten voimassaoleva sopimuskausi sisältää palkkojen yleiskorotuksen ja paikallisen järjestelyerän vuonna 2023 ja korotuksia palkkoihin on tulossa myös suunnitelmavuosille. Lisäksi tulee huomioida, että osa työntekijöistä saa vuosisidonnaisen ikälisän.

Lopulliseen budjettiin palkat tulisi laskea mahdollisimman tarkkaan **sopimusaloittain**, jotta vastualueen palkkamenot olisivat oikein. Palkkamenojen budjetoinnissa tulee huomioida henkilöstömuutosten kustannusvaikutukset. Sijaismäärärahojen tarvetta voi arvioida edellisten vuosien ja ennusteen perusteella. Sijaismäärärahoihin tulee arvioida viime vuosien perusteella realistinen määrärahatarve. Sijaismäärärahojen ylitysoikeus tulee hakea ennen ylitystä. Ellei ylitysoikeutta haeta ajoissa, tulee sijaismäärärahojen ylitys kattaa oman osaston sisältä.

Keva on laskenut arvion vuoden 2023 työnantajakohtaisesta palkkaperusteisesta eläkemaksusta. Lopullinen palkkaperusteinen eläkemaksu vuodelle 2023 vahvistetaan joulukuussa 2022.

Henkilösivukulut

Palkkojen sivukuluprosentit syötetään järjestelmään keskitetysti hallinto-osaston toimesta. Henkilösivukulujen lopulliset tiedot valmistuvat loppuvuodesta ja tarvittaessa sivukuluprosentteihin tehdään tarkennuksia.

Tasausmaksun budjetointi

Eläkemenoperusteinen maksu poistuu vuoden 2022 loppuun mennessä. Vuodesta 2023 alkaen kunnat ja hyvinvointialueet maksavat tasausmaksua. Tasausmaksun kokonaismäärän arvioidaan olevan 742 miljoonaa euroa. Tasausmaksun kokonaismäärä vahvistetaan loppuvuodesta ja se voi muuttua.

Työnantajakohtainen tasausmaksun arvio Pyhännän kunnalle vuodelle 2023 on 113 258,64 euroa. Tasausmaksun kokonaismäärän arvioidaan olevan 742 miljoonaa euroa. Tasausmaksun kokonaismäärä vahvistetaan loppuvuodesta ja se voi muuttua.

Kuntaliitto ohjeistaa tarkemmin tasausmaksun kirjaamisesta syksyllä 2022.

Talousarviokehdykset

Kokonaisuutena vuoden 2023 talousarvio tulee laatia strategialähtöisesti. Jokaista osastoa tullaan tarkastelemaan erikseen ottaen huomioon joko vähenevä tai kasvava palvelutarve. Jokaisen vastuualueen tulee laatia talousarvio verraten sitä vuoden 2021 tilinpäätökseen, vuoden 2022 tilinpäätösarvioon ja voimassa olevaan taloussuunnitelmaan. **Talousarvion sekä taloussuunnitelman tulee ohjata prosesseja tuottavuuden parantamiseen ja toimintaan jatkuvan kehittämisen periaatteella.**

Kustannuspaikkojen toimintatuotot ja –kulut syötetään kymmenen euron tarkkuudella. Pienistä, kymmenissä tai sadoissa euroissa luettavista tileistä on tarpeen luopua ja yhdistää ko. tilit suurempaan kokonaisuuteen mahdollisuuksien mukaan.

Talousarvio ja taloussuunnitelma laaditaan arvonlisäverottomin hinnoin. Kaikki menot ja tulot lasketaan ja esitetään ilman arvonlisäveroa.

Toiminnan ja hankkeiden on oltava realistisia suhteessa käytettäviin varoihin. Tasapainoisessa kuntataloudessa vuosikate kattaa poistot ja suunnitellut investoinnit voidaan toteuttaa ilman lainarahoitusta.

Hankinnat, matkakulut ja palvelujen ostot

Käyttöomaisuuteen kuuluva kaluston hankintameno aktivoidaan ja kirjataan vaikutusaikanaan suunnitelman mukaisesti poistoina kuluiksi. Käyttöomaisuuden aktivointiraja on 10.000 € ja sitä pienemmät hankinnat kirjataan käyttötalouteen. Poistoissa noudatetaan valtuuston 17.12.2018 § 62 hyväksymää poistosuunnitelmaa.

Kaikki talousarvioon sisältyvät hankinnat pitää perustella kirjallisesti ja harkinnanvaraiset hankinnat on syytä jättää tekemättä.

Virka-, koulutus- ja seminaarimatkoissa käytetään harkintaa niiden tarpeellisuudesta ja hyödynnetään mahdollisimman paljon etäyhteyksiä. Talousarvion valmistelun yhteydessä tiedossa olevat matkat ja koulutukset tulee käydä läpi esimiehen kanssa ja hakea niille hyväksyntä etukäteen. Esimiesten toivotaan keskustelevan jo syksyllä henkilökunnan kanssa koulutustarpeista, jotta tarve ja kustannukset voidaan arvioida budjettiin ja kirjata koulutussuunnitelmaan.

Ostopalvelut tulee arvioida palveluittain eli yksilöidä ja laskea kohteittain. Pakollisista ostopalveluista tulee budjettiin merkitä mahdollisimman totuudenmukainen hinta (esim. tarkistaa hinta myyjältä, mikäli sopimus on voimassa vielä vuonna 2023). Kaikista valinnaisista osto- ja konsultointipalveluista tulee pidättäytyä. Kaikki talousarvioon varattavat ostopalvelumäärärahat tulee tarvittaessa perustella kirjallisesti.

Sisäiset ja laskennalliset erät

Lautakuntien sisäiset ja ulkoiset menot pitää eritellä talousarviossa. **Jokaiselle sisäiselle menolle tai tulolle on oltava oma sisäinen vastine.** Lautakuntien kohdistamat sisäiset laskutukset muille lautakunnille pitää sisällyttää hallintokuntien talousarvioehdotukseen.

Sisäisten erien oikeellisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Myynti- ja maksutulot sekä vuokrat

Palvelujen ja tehtävien maksujen tulee olla kustannuksiin nähden omakatteisia. Maksuista on tehtävä päätökset hyvissä ajoin ennen maksujen voimaantuloa.

Palvelumaksuissa tulee pyrkiä ottamaan huomioon kuluttajahintaindeksin mukainen muutos. Vuoden 2023 kaikkien palvelumaksujen taso tulisi vastata yleistä elinkustannusten kasvua. Palvelumaksuja määriteltäessä on hyvä huomioida, että kesällä 2020 elinkustannusindeksi oli laskenut koronan vuoksi kesän 2019 tasolle. Sen jälkeen elinkustannusindeksi on kasvanut heinäkuuhun 2022 asti. Palvelumaksuissa mahdollinen nousu on määriteltävä palvelukohtaisesti.

Tulot tulee laskea tulokohtaisesti vuoden 2022 toteutumasta. Tavoitteena on mahdollisimman oikea tulotaso.

Vuokratulot lasketaan vuokrasopimusten ehtojen mukaisesti, huomioiden vuokrien korotusmahdollisuudet ja uudet vuokrasopimukset.

Uusista investoinneista aiheutuvat käyttötalouden muutokset lasketaan käyttötalouden menoihin ja tuloihin myös tuleville vuosille. Määrärahat ja tuloarviot lasketaan talousarvio- ja suunnitteluvuosille tilitasolla. Myös suunnitteluvuosille tulee arvioida määrärahat ja tuloarviot kustannusten nousu ja toiminnan muutokset huomioiden.

Tavoitteiden asettaminen

Kuntalaki edellyttää kunnan toiminnalta tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään sekä kunnalle että kuntakonsernille toiminnan ja talouden tavoitteet siten, että talousarvio ja -suunnitelma toteuttavat kuntastrategiaa ja

edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet.

Asetettujen tavoitteiden tulee olla mitattavia ja helposti seurattavia. Tavoitteille asetetaan toiminnan onnistumista kuvaavat mittarit, joilla seurataan tavoitteiden toteutumista.

Tavoitteet on pyrittävä asettamaan siten, että ne kattavat tehtäväalueen perustehtävät ja ovat toteutettavissa niihin osoitetuilla voimavaroilla. Määräraha tai siinä pysyminen tai lakisääteisten velvoitteiden täyttäminen eivät ole kuntalain tarkoittamia tavoitteita.

Investointiosa

Investointiosassa valtuusto hyväksyy määrärahat ja tuloarviot hankkeille. Investointiosassa esitetään investointeja koskevat tavoitteet, hankkeiden kustannusarviot ja niiden jaksottuminen suunnitteluvuosille sekä investointeihin saatavat rahoitusosuudet ja muut tulot.

Investoinnit esitetään lautakunnittain erillisellä liitteellä.

Asukasluku

Vuoden 2023 talousarviossa asukaslukuna käytetään 1667.